

SRI GURU GRANTH SAHIB RAAG DARSHAN
SHABAD KIRTAN IN COMPLETE 31 RAAGAS OF SRI GURU GRANTH SAHIB
BY
DR. GURNAM SINGH
FOUNDER PROFESSOR & HEAD
DEPARTMENT OF GURMAT SANGEET
PUNJABI UNIVERSITY, PATIALA - 147002
www.gurmatsangeet.in

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰਾਗ ਦਰਸ਼ਨ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ
ਵਲੋਂ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ

ਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਮੁਖੀ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ - ੧੪੨੦੦੨

www.gurmatsangeet.in

SRI GURU GRANTH SAHIB RAAG DARSHAN

Gurmat Sangeet is a unique musical tradition of the centuries old Sikh religion which was established and preached by all the Sikh Gurus, right from Guru Nanak Sahib, the Founder of Sikhism. Under Gurmat Sangeet, the divine message is communicated through Shabad Kirtan. In Sikhism Shabad Kirtan has been made an inseparable part of the Sikh way of life. *Kirtan Chauki* tradition is in vogue in the Gurdwaras for centuries and Kirtan tradition in practice on special occasion of Sikhs is an extended form of this tradition. This practical Kirtan tradition is in accordance with the *Shabad Guru* of Sri Guru Granth Sahib. The Bani of Sri Guru Granth Sahib, written and indexed according to the prescribed raagas, singing forms, music signs, headings and the other guidelines issued in the Bani, creates original and specific musicology. Scientific approach to music can help in recognizing more explicitly the Music tradition according to Sri Guru Granth Sahib.

What came to be known as *Gur Shabad Kirtan* is a unique confluence of Shabad and Kirtan propounded by the founder of Sikhism, Guru Nanak Sahib with the help of divine music emanating from Bhai Mardana's *Rabab*. This emerged as a unique system in the Indian and world music tradition. In Bani *Gur Shabad Kirtan* has been assigned a very prominent status as stated in the following couplet.

Kaljug meh keertan Pardhaanaa. Gurmukh Japee-ai Laa-e Dhiaanaa
(Sri Guru Granth Sahib, 1075)

Har Keerat Kaljug pad uttam ha paaii satgur maajhaa
(Sri Guru Granth Sahib, 697).

Sri Guru Granth Sahib contains Bani of the Gurus in addition to the Bani of contemporary and earlier Saints and bhagats. The classification of

Bani according to Raagas makes it clear that the Bani is written in accordance with a particular system as conceived by Guru Arjan Dev Ji, the fifth Guru while compiling and editing Sri Guru Granth Sahib. Besides the raagas, different classical and folk singing styles, Rahaao and other music signs are those elements of Gurmat music system which always remain active due to their original musical characteristics and for the presentation of Shabad Kirtan.

The whole Bani of the holy Sri Guru Granth Sahib has been classified under 31 Raagas. 31 Main Ragas according to Tatkara (Content): 1. Siree (14), 2. Maajh (94), 3. Gaorhee (151), 4. Aasaa (347), 5. Goojree (489), 6. Devgandhaaree (527), 7. Bihaagrhaa (537), 9. Sorath (597), 10. Dhanaasree (660), 1. Jaitsree (696), 12. Todee (711), 13. Bairaarhee (719), 14. Tilang (721), 15. Soohee (728), 16. Bilaawal (795), 17. Gond (859), 18. Raamkalee (876), 19. Nat Naraain (975), 20. Maleegaorhaa (983), 21. Maaroo (989), 22. Tookhaaree (1107), 23. Kedaara (1118), 24. Bhairao (1125), 25. Basant (1168), 26. Sarang (1197), 27. Malaar (1254), 28. Kaanrhaa (1294), 29. Kaliaan (1319), 30. Prabhaatee (1327), 31. Jailjaawantee (1352). Raaga markings on Gurbani as heading is a clear indication for singing any piece of Gurbani according to the prescribed Raaga and that has been ordained in Sikh tradition as fundamental importance of Raagas has been stated as follows:

Sabhnaan raagaan wich so bhalla bhaaee jit wasiaa man aae
(Sri Guru Granth Sahib, 1423)

Dhan su raag surangrhe aalaapat sabh tikh jaae
(Sri Guru Granth Sahib, 958)

Guru govind gaavah sabh harijan raag ratan rasnaa aalaap
(Sri Guru Granth Sahib, 821)

Under Gurmat Sangeet tradition, Raagas are in propagation with their original melodic forms. Sikh musicians uninfluenced by the changes in Shudh Thaats notes as Bilawal scales from Kafi Scale, kept the traditional purity of Gurmat Sangeet in practical form. As a sequel, a tradition which is more than 500 years old, is in existence as a Sikh Musical tradition. These original Raaga forms of Gurmat Sangeet are a unique contribution to Indian Music's Raaga tradition.

On the holy eve of 300 coronation of Sri Guru Granth Sahib, Fine Touch company is presenting as **Sri Guru Granth Sahib Raag Darshan**, complete 31 Raagas sung and composed by Dr. Gurnam Singh, founder Professor & Head, Department of Gurmat Sangeet, Punjabi University, Patiala.

ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ

KEY NOTE

ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ:
ਸ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ

Shudha notes should be read like this:
S R G M P D N

ਕੋਮਲ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ :
ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ

Komal notes should be read like this:
r g d n

ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ :
ਮ

Teever notes should be read like this:
m

1. SIREE : Siree raaga occupies a prime place in the musicological system of Sri Guru Granth Sahib. In this raaga Gandhar dhaiwat notes are komal, madhyam teever and all other swaras are in their shudha form but gandhar is omitted in its ascent.

Vaadee Samvaadee : Rishabh-Pancham

Thaat: Poorvee

Time : Dawn

Jaatee: Aurhav-Sampooran.

Aroh : S r, m P, N Ś.

Avroh : Ś N d P, m G r, S.

Mukh Ang : S, Sr Gr, P, P m G r, ^Gr ^Sr, S.

Sur Vistarr :

1. S, S ^Sr ^Gr, S, G r m G r, S, S r m P m d m G r, G r N r S.
2. S, r G r, r r m P, m P N Ś ṙ mī Ṗ, ṁ, Ġ ṙ, Ṥ ṙ N d P, m P m d P, P m d m G r, G r, N r S.

2. MAAJH : Having roots in punjabi folk music Raaga Maajh is one of the lesser known and intricate melodies yet quite choshing to recite. In this raaga gandhaar and nishaad are used in both forms (shudh and komal) and all the other notes are shudh. Gandhaar and dhaiwat not allowed in ascent.

Vaadee Samvaadee : Rishabh-Pancham

Thaat : Khamaaj

Time: First quarter of Night

Jaatee : Aurhav-Sampooran.

Aroh : S R, M P, N Ś.

Avroh : Ś n D P, D M G M, R P g R, g S R N S.

Mukh Ang : P, D M G M R P, M g R, g S R N S.

Sur Vistaar :

1. S R N N S, ṅ D P, Ṗ N S, R M P, D M g R, P M g R, R, P D M g R, M G M, R P M g R, g S R N S.
2. P P D P, M g R, R M, D M P N Ś, ḡ, Ṙ, M ḡ, Ṙ ḡ Ś Ṙ, Ṅ, Ś, Ṙ, n D P, M P S, n D P, M G M, R P g R, g S R N S.

3. GAORHEE : Gaorhee raaga is a peculiar melody of Sri Guru Granth Sahib having eleven forms to recite. The Raaga gaorhee takes rishabh and dhaiwat in their komal, forms and the use of gandhaar and dhaiwat is prohibited (varjit) in ascent.

Vaadee Samvaadee: Rishabh-Pancham

Thaat : Bharav

Time : First quarter of night,

Jaatee : Aurhav-Sampooran.

Aroh : S, r G r, M P, N Ś.

Avroh : Ś N d M P, d P M G, r G r, S N, S.

Mukh Ang : M d P, d M P M G r, G r S N, S.

Sur Vistaar :

1. S, Ṅ ḋ Ṅ, ḋ Ṗ, Ṗ N S, r M G r, r M P, d P, d M P M G, r G r, S N, S.
2. S, r G r, M P, d P d M P N, d P, M P N Ś, ṙ, Ġ, ṙ, Ś N, M P N d P, M d P M G r G, r G r, G r S N, N r S.

4. AASAA : Aasaa is one of the dominant raaga of Gurmat Sangeet tradition sung both in the morning and the evening. Raags Aasaa is based on the tune of “*Tunde Asraaje di Dhuni*” prescribed in Sri Guru Grandh Sahib ji. In the sikh tradition the composition of morning keertan recital “*Aasaa Dee Waar*” is based upon this raaga. Aasaa Raag takes all the notes in their shudha form but the use of gandhaar and nishaad is not allowed in ascent.

Vaadee-Samvaadee : Madhyam-Sharhaji

Thaat : Bilaawal

Time : First quarter of morning as well as night

Jaatee : Aurhavi-Sampooran.

Aroh : S R M, P, D Ś.

Avroh : Ś N D P, M, G R S R G S.

Mukh Ang : R M, P, D Ś, N D P M, G S R G S.

Sur Vistaar :

1. S, S R G S, S N D P, P D N D, P D S, S R G R G S, S R M, M P, P D P M, G R G S.
2. R M, M P D P M, P D N D P, M P D, P D Ś, Ś R, Ś Ś R, G R, G Ś R, M, G R, G Ś, Ś R, Ś N D, P D Ś N D P, M, P M G, S R G S.

5. GOOJREE : An ancient and popular raaga Goojee is very conducive to the singing of devotional music. This raaga has rishabh, gandhaar and dhaiwat in thier komal forms, madhyam in its teever and nishaad shudha but pancham is totally prohibited in this raaga.

Vaadee-Samvaadee : Dhaiwat-Rishabh.

Jaatee : Shaarhavi

Time : Second quarter of day

Thaat : Torhee.

Aroh : S r, g m d, N Ś.

Avroh : Ś N d, m g r, g r S.

Mukh Ang : d, m d, N d, m d m g r, r g r S.

Sur Vistarr :

1. S, N S r S, d, m d N d, S, d N S r r g, r g m g, r g m d, m g m d, m d m g r, g r S.
2. S, r g, m g m d, m d N d Ś, d N Ś r, r, g, r, Ś, r, g, m, d, m, g, r, g, r, Ś, r, N d, m d N d, m d m g, r g r S.

6. DEVGANDHAAREE : Devgandhaaree contains the peculiar of both the raagas Aasaa and Aasaawarre. Besides all other sudh swaras this raaga makes use of both the forms of dhaiwat and nishaad but doesn't take gandhaar and nishaad in ascent.

Vaadee-Samvaadee : Madhyam-Sharhaji

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of day

Jaatee : Aurhavi-Sampooran.

Aroh : S R M, P D Ś.

Avroh : Ś N D P, M P, d n d P, M G R S.

Mukh Ang : d n d P, M G, S R M, G S R G S.

Sur Vistaar :

1. S R M, G R S, N D P, d n d P, P D S, R S, R M M P, M P d M P, d n d P, M P M, G R S.
2. M, M P d P, d n d P, M P D, P D Ś, R, Ś, R, G Ś, Ś R, M, G R, G Ś, N D P, d n d P, M G S R M, G R S.

7. BIHAAGRHA : Bihaagrha is a significant melody of the Panjabi Region and carries shades of raaga bihaag and raaga khammaj. Raaga bihaagrha takes both the forms of nishaad other notes shudha but rishabh and dhaiwat are omitted in ascent.

Vaadee-Samvaadee : Gandhaar-Nishaad

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of night

Jaatee : Aurhav-Sampoorn.

Aroh : Ṇ S G, M P Ṇ Ś.

Avroh : Ś N D P, n D P, D G M G, R S.

Mukh Ang : G M P, n D P, D G M G, R S.

Sur Vistaar : 1. S, Ṇ S P Ṇ S, Ṇ S G, S G M P, D G M G, G M P D n D P, D G M G, S G M P, D G M G, R S.
2. G M P, n D P G M G, P, G M P Ṇ Ś, P Ṇ Ś Ġ, Ṛ Ś, Ṇ Ś Ġ, M, Ġ, Ṛ, Ś, P Ṇ Ś N D P, G M P D n D P, D G M G, R S.

8. WADHANS : Wadhans occupies an eminent position in the Gurmat Tradition and has been extensively used for both classical and folk styles of Gurbaanee. Besides all other sudha swaras the raaga wad hans makes use of both the forms of nishaad. The use of gandhaar is not allowed in ascent.

Vaadee-Samvaadee : Pancham-Rishabh

Thaat : Khamaaj

Time : Second quarter of day

Jaatee : Sharhav-Sampoorn.

Aroh : S R M P, D n P, Ṇ Ś.

Avroh : Ś n P, D M G R, S Ṇ S.

Mukh Ang : S R M P n P, D M G R, S Ṇ P Ṇ S.

Sur Vistaar : 1. S, S R Ṇ S, G R S Ṇ, P Ṇ S, R M G R, R M P, D P, M P D M G R, S Ṇ P Ṇ S.
2. R M P, D P D n P, M P Ṇ Ś, P Ṇ Ś, Ś R,, Ṇ Ś, Ṛ, M, Ġ, Ṛ, Ś N, P Ṇ Ś, Ṛ, Ś n P, D P, D n P, D M G R, S R Ṇ S.

9. SORATH : This raaga is another highlight of Sri Guru Granth Sahib. Raaga Sorath has both the forms of nishaad and all others notes are in their shudha forms. Gandhaar and Dhaiwat are not taken in ascent. But the use of gandhaar in ascent is through meend only (from madhyam to rishabh).

Vaadee-Samvaadee : Rishabh-Dhaiwat

Thaat : Khamaaj

Time : Second quarter of night

Jaatee : Aurhav-Sampoorn.

Aroh : S R, M P, Ṇ Ś

Avroh : Ś Ṛ n D, M P D MGR, Ṇ S.

Mukh Ang : S R, M P, n D, P, D M R, Ṇ S.

Sur Vistaar : 1. S, Ṇ S, S ṇ D, P M P Ṇ S, Ṇ S R, M^G R, R M P, P D, M^G R, Ṇ S R M^G R, Ṇ S.
2. R M P, M P n D P, M P Ṇ Ś, Ṇ Ś Ṛ Ṃ Ś Ṛ, Ṛ Ṃ P̣ Ṃ^GṚ, Ṇ Ś Ṛ n D, P, P D M^G R, Ṇ Ṇ S.

10. DHANAASREE : Dhanaasree occupies a prestigious position in Gurmat Sangeet. The raaga takes gandhaar and nishaad in their komal forms and other shudha swaras. The use of rishabh and dhaiwat is prohibited in ascent.

Vaadee-Samvaadee : Pancham Sharhaj

Thaat : Kaafee

Time : Third quarter of day

Jaatee : Aurhav-Sampoorn.

Aroh : S g, M P, n Ś.

Avroh : Ś n D P, M P g, R S.

Mukh Ang : ṅ S g, M P, n D P, M P g, R S.

Sur Vistaar : 1. S, ṅ S, ṅ S g, R S, ṅ D P, P, ṅ S, ṅ S g, M g M P g, g M P g, g R S.
2. g M P g, M P, n D P, P n Ś, n Ś ḡ, R Ś, ḡ M P ḡ, R Ś, n Ś n D P, M P g, M g, R S.

11. JAITSREE : Jaitsaree is a complicated melody of dusk yet a melligeous one. In this raaga the notes taken are komal rishabh, komal dhaiwat, teever madhyam and all other shudha but rishabh and dhaiwat are not allowed in its ascent.

Vaadee-Samvaadee: Gandhaar-Nishaad

Thaat : Poorvee

Time : Fourth quarter of day

Jaatee : Aurhav-Sampoorn.

Aroh : S G, m P, N Ś.

Avroh : Ś N d P, m G, r S.

Mukh Ang : S, G, P, m d P, m G, m G, r S.

Sur Vistaar : 1. S, N S, G, r S, N d, P, m P, N S, N S G, m P, m d P, m G, d P m G, m G r S.
2. S G, m P, m d P, m P N d P, m P N Ś, Ś ṛ Ś N Ś Ḡ, Ś Ḡ m P, m Ḡ, ṛ Ś, N Ś ṛ N d P, m G P, m d P m G, m G, r S.

12. TODEE : Raag Todee known as Torhee in the Indian classical music is a time-honoured raaga, very popular with the artists and the audience alike. Besides sharhaj and pancham this raaga takes rishabh, gandhaar, dhaiwat in their komal forms, madhyam teever and nishaad in its shudha form.

Vaadee-Samvaadee : Dhaiwat-Gandhaar

Thaat: Torhee

Time : Second quarter of day

Jaatee : Sampoorn.

Aroh : S r g, m P m d, N Ś.

Avroh : Ś N d, P, m g, r S.

Mukh Ang : d N S, r g, m g r g, r S.

Sur Vistaar : 1. S, d N S r g, r g, r S, N S r S d, m d N d, N S, r g m r g, r g m d P, m d m g, r g r S.
2. r g m d P, m g m d N d P, m d N Ś, d N Ś ṛ ḡ, ṛ ḡ m ḡ, ṛ ḡ ṛ Ś, ṛ N d, P, m d m g, r g r S.

13. BAIRARHEE : Bairarhee is not a very familiar and popular raaga. Bairarhee requires strict discipline and maturity. This raaga has komal rishabh, teever madhyam and all other shudha swaras.

Vaadee-Samvaadee : Gandhaar-Dhaiwat

Thaat : Maarwaa

Time: Fourth quarter of day

Jaatee: Wakar-Sampooran.

Aroh : N̄ r G P, m G, m D Ś.

Avroh : Ś N D P, m G, P G, r S.

Mukh Ang : P D G, m D, m G, r G, m G, r S.

Sur Vistaar : 1. S, N̄ r G, r S, N̄ D P, m D, S, N̄ r G, m G, G P, P D G, m D m G, r G, m G, r S.
2. P m G, P D P, m D Ś, Ś r Ś, N̄ r Ġ, m Ġ r Ś, Ś r N P, P D N P, D m G, P D G, r G m G, r S.

14. TILANG : Tilang is a charming melody and is quite common with the folk musicians, especially in the Punjab region this raaga has both the forms of nishaad. The use of rishabh and dhaiwat is totally prohibited.

Vaadee-Samvaadee: Gandhaar-Nishaad

Thaat : Khamaaj

Time : Third quarter of day

Jaatee : Aurhav.

Aroh : S G, M P, N Ś.

Avroh : Ś n P, M G, S.

Mukh Ang : N̄ S G M P, n P, G M G, S.

Sur Vistaar : 1. S, N̄ S, G S, n̄ P N̄ S, N̄ S G, M G, G M P n P, n P G M G, M P M G, M G, S.
2. G M P, n P, n P M P N̄ S, P N̄ S Ġ, M Ġ, Ś, N̄ S n P, P n P M P G M G, M G, S N̄ S.

15. SOOHEE : Soohie is a splendid melody of Sri Guru Granth Sahib and is applied to various folk forms of compositions of Sri Guru Granth Sahib. Besides all other shudh swaras this raaga has both the forms of nishaad.

Vaadee-Samvaadee : Pancham-Sharhaj

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of day

Jaatee : Sampooran.

Aroh : S R G M P, N D N Ś.

Avroh : Ś n D P, M G, R G R S.

Mukh Ang : Ś n P, M G R G, M G R S.

Sur Vistaar : 1. S, R S, N̄ S, n̄ D P, N̄ D N̄ S, R G M G, R G M P, D P n P, R G M P, M G R G M G, R S.
2. R G M P, N D N̄ S, R̄ Ś D N̄ S R̄ Ś R̄ Ġ M Ġ R̄ S Ś n D P, G M P n D P, P M G R G, R S.

16. BILAAWAL : Bilaawal is a prominent and basic raaga of indian classical music and gurmat tradition of music. This raaga is based on shudha saptak and makes use of all seven shudha swaras.

Vaadee-Samvaadee : Dhaiwat-Gandhaar

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of day

Jaatec: Sampooran.

Aroh : S, R G, M P, D, N Ś.

Avroh : Ś N D, P, M G, R S.

Mukh Ang : G R, G P D P, M G, M R S.

Sur Vistaar :

1. S, R G, M G, R S, N D P, D N S R S, R G M G, R G M P M G, G M P, D P, R G M P M G, M R S.
2. R G M P, D D P, D N Ś, D N Ś R Ś, Ś R Ġ, M Ġ R Ġ, M P M Ġ, R Ś, Ś N D D P, P D M P M G, R M G, R S.

17. GOND : Gond is an exclusive raaga of traditional sikh keertankaars. Raaga gond makes use of all the seven notes in their shudha forms.

Vaadee-Samvaadee : Sharhaj-Madhyam

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of day

Jaatec : Sampooran.

Aroh : S R G M, P D N D N Ś.

Avroh : Ś N D N P, M G, R S.

Mukh Ang : R G M, P M, M P N D N P, D M G M, G R S.

Sur Vistaar :

1. Ś, N S, S R N S, N D N P, D N S, S R G M, G R G M, P M, G R M G, R G M, G R S.
2. R G M, G R G M P M, D P N D N P, D N Ś, R Ś, R Ġ M, Ġ R Ś N Ś N D N P, D M G M, R M G, G R S.

18. RAAMKALEE : Enjoying a peerless position in sikh music raaga raamkalee is used in the rendition of “Sri Anand Sahib”. In this raaga notes used are rishabh komal, dhaiwat komal and both the forms of madhyam and nishaad, while rishabh is omitted in the ascent.

Vaadee-Samvaadee : Pancham-Rishabh

Thaat : Bhairav

Time : First quarter of day

Jaatec : Shaarhav-Sampooran.

Aroh : S, G M P, d, N Ś.

Avroh : Ś N d, P, m P d n d P, G M r, S.

Mukh Ang : d P, m P d n d P, G M r, S.

Sur Vistaar :

1. S, r r S, S G M r, S, N S d n d P, d N S, S G M P, m P G M d, n d P, m P, G M r, S.
2. G M P, G M d d n d P, m P d n d P, M P d N Ś, r r Ś, Ś Ġ M r, Ś, N Ś d n d P, m P d n d P, G M r, S.

19. NAT NAARAAIN : Nat Naraayan is considered as one of the oldest raagas of the hindu music tradition and has also prescribed in Sri Guru Granth Sahib. Besides both the forms of madhyam and all other sudha swaras, this raaga has little use of dhaiwat and gandhaar.

Vaadee-Samvaadee : Pancham-Rishabh

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of night

Jaatee : Sampooran-Aurhav.

Aroh : S M G M R, m P D N Ś.

Avroh : Ś D P m D P, G M R S.

Mukh Ang : S G M R P, m D P, M G M, R S R S.

Sur Vistaar :

1. S, S M G M R S, S N S, D N S, D P, m D P, D N S, R G M R, m P, m D P, G M R S R S.
2. R m P, P D P, G M D P, m P D N Ś, Ś R Ś, Ś M R, Ś, D P, m D P, G M R S.

20. MAALEEGAORHAA : Maleegaurhaa Raaga is complicated melody of Gurmat tradition of raagas. Besides all the other shudh notes the raaga takes rishabh komal, madhyam teever and both the forms of dhaiwat.

Vaadee-Samvaadee : Rishabh-Pancham

Thaat : Maarvaa

Time: Fourth quarter of day

Jaatee : Sampooran.

Aroh : S r, S, N D N r G m P, m D N D Ś.

Avroh : Ś N d P, m N D m G r, S.

Mukh Ang : m G r, S, D N S r, G m P, N d P, m D m G r, S.

Sur Vistaar :

1. S, N r, S, r N d P, m D N D S, D N r, N r, G m P, P d P, m D m G r, m G r, S.
2. N r, G m P, m D N D Ś, N r, Ś, N r G r, m G r, Ś, N r Ś, N r N d P, P m G, m D m G r, S.

21. MAAROO : Maaroo is a much valued raaga of the Indian classical music and finds a significant place in Sri Guru Granth Sahib. Besides both the forms of madhyam, dhaiwat and nishaad this raaga omits rishabh in its ascent.

Vaadee-Samvaadee : Gandhaar-Nishaad

Thaat : Khamaaj

Time : Third quarter of day

Jaatee : Shaarhav-Sampooran.

Aroh : S G M P, D N Ś.

Avroh : Ś n D P, m P d N d P, M G R S.

Mukh Ang : P P n D P, m P d N d P, P D P G, R, G R S.

Sur Vistaar :

1. S, G R S, n D P, P D N S, S G M G, M G M P, P D m P, m P d N d P, P D P G, R G R S.
2. M G M P, d N d P, D N Ś, R Ś, G R Ś, M G R G Ś, n D P, m P d N d P, P D m P, P D P G, R G S.

22. TOOKHAAREE : Raaga Tookhaaree is a contribution of the musical tradition of the Tushaar region, under which 'Baramaah' baantee of Guru Granth Sahib is rendered. This raaga has komal gandhaar, teever madhyam and both the forms of nishaad but rishabh and dhaiwat are omitted in its ascent.

Vaadee-Samvaadee : Pancham-Sharhaj

Thaat: Dharamwati

Time : Fourth quarter of day

Jaatee : Aurhav-Sampooran.

Aroh : N̄ S, g m P, N̄ Ś.

Avroh : Ś N D P, n D P, m g, R S.

Mukh Ang : P n n D P, m P, m g, R S.

Sur Vistaar :

1. S, N̄ S, g R S, N̄ D P, P n D P, P N̄ S, N̄ S g, R S, N̄ S m g m P, D n D P, m P g, m g R, S.
2. g m P, g m P n D P, g m P N̄ Ś, N̄ Ś ġ R̄ Ś, N̄ Ś N D P, D n D P, m P g m P, P g m g R, S.

23. KEDAARAA : Kedaaraa raaga has been granted an exalted position in Guru Granth Sahib. Besides the use of both madhyams in this raaga rishabh and gandhaar is omitted in the ascent and gandhaar in descent.

Vaadee-Samvaadee : Madhyam-Sharhaj

Thaat : Kaliaan

Time : First quarter of night

Jaatee : Aurhav-Shaarhav.

Aroh : S M, M P, D P, N D Ś.

Avroh : Ś N D P, m P D P M, R S.

Mukh Ang : S, M, M P, D P M, m P D P M, R S.

Sur Vistaar :

1. S, S R S, N̄ D P, M P M, P D P N̄ D S, R S, S M M P, m P D P M, m P M, R S.
2. M M P, m P D P M, P D P N D Ś, Ś R̄ Ś, Ś M M P, m P M, Ś R̄ Ś, Ś N D P, D P m P M, S R S.

24. BHAIKAO : Bhairao is a raaga of pensive mood and incoparable melodious nature. Besides all other shudh notes rishabh and dhaiwat are komal in this raaga.

Vaadee-Samvaadee : Dhaiwat-Rishabh

Thaat : Bhairao

Time : Dawn

Jaatee : Sampooran.

Aroh : S r, G M P, d, N̄ Ś.

Avroh : Ś N d d P, G M r r, S.

Mukh Ang : G M d d P, G M r r S.

Sur Vistaar :

1. S, r r S, S N̄ d, P, M P, d d P, P, d, N̄ S, r r S, S G M P, M P G M d d P, P d M P, M P G M r r, S.
2. S G M P, G M d d P, M P d, N̄ Ś r̄ r̄ Ś, Ś G M̄ r̄ r̄ Ś, r̄ Ś N̄ Ś d d P, Ś N d, P, P d M P G M d d P, G M r r, S.

25. BASANT : Raag Basant is a seasonal melody to be recited, according to gurmat sangeet tradition, right from the beginning of *Sangraand of Maagh till Holaa Mohallaa* in every Keertan programme. The use of rishabh and pancham is not allowed in the ascent and all the notes of taken in thier shudh form.

Vaadee-Samvaadee : Sharhaji-Madhyam

Thaat : Bilaawal

Time : Second quarter of day and

Jaatee : Aurhavi-Sampoorna.

anytime in the *basant season*

Aroh : S G M, D N Ś.

Avroh : Ś N D P M, G R S.

Mukh Ang : G M D N Ś, Ś N D P M, G, R S.

Sur Vistaar : 1. S, G M, M P M, G R S, D N Ś, N D N D P, M, M P M, M D N S, S G M, M P M, D P M, M P M, G R S.
2. S M M G M, M P D P M, D N D P M, M D N Ś, D N Ś R Ś, Ś G M, G R Ś, Ś R Ś, N D N D P M, Ś N D P M, M P M, G R S.

26. SAARANG : Saarang is simple lucid and tuneful melody sung since ages. This raaga has both the forms of nishaad but gandhaar and dhaiwat are totally prohibited in this raaga and all swaras in this sudha forms.

Vaadee-Samvaadee : Rishabh-Pancham

Thaat : Kaafee

Time: Third quarter of day

Jaatee : Aurhavi.

Aroh : S, R M P, N Ś.

Avroh : Ś n P, M R, N S.

Mukh Ang : N S R, M R, P M R, N S.

Sur Vistaar : 1. S, N S R, M R, N S, n P, M P N S, N S R, M R, R M P, R M P n P, M P M R, M R, N S.
2. R M P, M P n P, M P N Ś, N Ś R, M R, R M P R M R, N S R N S n P, R M P n P, M P R M R, S R N S.

27. MALAAR : Raaga Malhaar is a time honoured melody sung exclusively during the rainy season and the month of Sawan. It has both the forms of nishaad and makes use of all the seven notes.

Vaadee-Samvaadee : Madhyam-Sharhaji

Thaat : Khamaaj

Time: Third quarter of day

Jaatee : Aurhavi.

Aroh : S, R G M, M R P, n D N S.

Avroh : Ś, D n P M, G M R, S.

Mukh Ang : S R G M, M R P, D n P M, R S.

Sur Vistaar : 1. S, R N S, D n P, M n D N S, R G M, M R P, M P D n P M, M P M, G M R, N S.
2. R G M, M P M, M R P, n D N Ś, Ś R N Ś, R G M, R Ś, Ś R N Ś, D n P M, R P n D n P M, M G M, G M R S N S.

28. KAANRHAA : Kaanrhaa is a significant and dulcet melody of indian classical music and gurmat sangeet. It has komal gandhaar and both the forms of nishaad but dhaiwat is omitted in this raaga all other swaras shudha.

Vaadee-Samvaadee : Pancham-Sharhaj

Thaat: Kaafee

Time : Second quarter of night

Jaatee : Shaarhav.

Aroh : S R g, M P, N Ś.

Avroh : Ś, n P, M P, g M R S.

Mukh Ang : S R g, M R, S, R N S, R P g, M R S.

Sur Vistaar :

1. S, S R g, M R, S, N S, n P, M P S, S R g, M R, S, R P, M P M n P, M P g, g M R, S.
2. M P n P, M P Ś, N Ś, Ś R N Ś, Ś R ġ, M R Ś, N Ś n P, M P Ś n P, M P g, M R, S.

29. KALIAAN : Kaliaan is a prominent of basic raaga of Gurmat tradition of music. In this raaga besides all other shudh swaras madhyam is in its teever form.

Vaadee-Samvaadee : Gandhaar-Nishaad

Thaat : Kaliaan

Time : First quarter of night

Jaatee : Sampooran.

Aroh : N R G, m P, m D, N Ś.

Avroh : Ś N D P, m G, R N R S.

Mukh Ang : N R G, G R G m P R, N R S.

Sur Vistaar :

1. S, N R S, N D N P, m D N, N D N R S, N R G, R G m G m P, m G m D P, P m G R G, R N R S.
2. G m P, m G m D N, N D N R Ś, N R Ġ, R Ġ m Ś, R Ġ R N, R Ś, N D N P, P D m P G m R G, R G m P R, G R N R S.

30. PRABHAATEE : Parbhaatee is sweet and solacing melody of the dawn. It does not take nishaad in ascent. Madhyam is totally prohibited, rest of the notes are used in their shudh forms.

Vaadee-Samvaadee : Sharhaj-Pancham

Thaat : Kaliaan

Time : First quarter of day

Jaatee : Aurhav-Shaarhav.

Aroh : S R G, P, D Ś.

Avroh : Ś N D N P, G R S.

Mukh Ang : P P Ś, N D N P, P D, G P D, P.

Sur Vistaar :

1. S, R G R, G R S, N D N D P D, P, P D S, S R G, G P, G P D P, G D P, N D N P, P D P, G R G R S.
2. R G P, P D P, N D N P, P D Ś, Ś R Ś, Ġ R Ś, Ś N D N P, D P D G P, G G D P, G R G, R S.

31. JAIJAAWANTEE : Jaijaawantee raaga has been used by The Ninth Guru Sri Guru Tegh Bahadur Sahib and is the concluding raaga of the *raaga prabandha* of Sri Guru Granth Sahib. Besides all other shuha swaras raaga jaijaawantee has both the forms of gandhaar and nishaad .

Vaadee-Samvaadee : Rishabh-Pancham

Thaat : Khamaaj

Time : Second quarter of night

Jaatee : Shaarhav-Sampooran.

Aroh : S, R G M P, N Ś.

Avroh : Ś n D P, D M, R g R S.

Mukh Ang : R g R S, N S D n R, S.

Sur Vistaar : 1. S, N S D n R, S, n D P R, R g R S, R G R G M P, M n D P, P D G M R, R g R S.
2. R G M P, R G M n D P, M P N Ś, N S D n R, Ś, R G M G R, R g R S, R n D P, P D G M R, R P M G M G R, R g R S, N S D n R, S.

INNER TITLE

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰਾਗ ਦਰਸ਼ਨ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਮੂਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਰਿਆਦਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਗੁਰੂ ਰੂਪ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' 'ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਚਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਮਰਿਆਦਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਰਤਨ ਚੌਕੀ ਮਰਿਆਦਾ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਵਸਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਕ ਕੀਰਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਵਹਾਰਕ ਕੀਰਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਰਾਗਾਂ, ਗਾਇਨ ਰੂਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕੀਰਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਵਜੋਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਫੁਰਮਾਨ, ਸੰਗੀਤ ਸੰਕੇਤ, ਸਿਰਲੇਖ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਸੰਗੀਤ ਸਿਰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਸਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਰਬਾਬ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਜੋ ਅਨੂਠਾ ਸੁਮੇਲ ਕੀਤਾ ਉਹੋ ਹੀ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਖਵਾਇਆ। ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਪਰੰਪਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪੱਧਤੀ ਵਜੋਂ ਉਜਾਗਰ ਹਨ :

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥

(ਗੁ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾ ੧੦੭੫)

ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਕਲਜੁਗਿ ਪਦੁ ਉਤਮੁ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਝਾ ॥

(ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾ ੬੯੭)

ਜੋ ਜਨੁ ਕਰੈ ਕੀਰਤਨੁ ਗੋਪਾਲ ॥ ਤਿਸੁ ਕਉ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਜਮਕਾਲੁ ॥

(ਗੁ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾ ੮੬੭)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪੂਰਵ ਕਾਲੀਨ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀਨ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਕਲਨ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਗੀਤ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ । ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਤੇ ਲੋਕ ਗਾਇਨ ਰੂਪ, ਰਹਾਓ, ਅੰਕ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸੰਕੇਤ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਉਹ ਵਿਭਿੰਨ ਸੰਗੀਤ ਤੱਤ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹਿਤ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਸੰਗੀਤਕ ਗੁਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਤਤਕਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ੩੧ ਰਾਗ (ਨਾਮ ਤੇ ਪੰਨਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) : ੧. ਸਿਰੀ (੧੪), ੨. ਮਾਝ (੯੪), ੩. ਗਉੜੀ (੧੫੧), ੪. ਆਸਾ (੩੪੭), ੫. ਗੁਜਰੀ (੪੮੯), ੬. ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ (੫੨੭), ੭. ਬਿਹਾਗੜਾ (੫੩੭), ੮. ਵਡਹੰਸ (੫੫੭), ੯. ਸੋਰਠਿ (੫੯੫), ੧੦. ਧਨਾਸਰੀ (੬੬੦), ੧੧. ਜੈਤਸਰੀ (੬੯੬), ੧੨. ਟੋਡੀ (੭੧੧), ੧੩. ਬੈਰਾੜੀ (੭੧੯), ੧੪. ਤਿਲੰਗ (੭੨੧), ੧੫. ਸੂਹੀ (੭੨੮), ੧੬. ਬਿਲਾਵਲ (੭੯੫), ੧੭. ਗੋਂਡ (੮੫੯), ੧੮. ਰਾਮਕਲੀ (੮੭੬), ੧੯. ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ (੯੭੫), ੨੦. ਮਾਲੀਗੋੜਾ (੯੮੪), ੨੧. ਮਾਰੂ (੯੮੯), ੨੨. ਤੁਖਾਰੀ (੧੧੦੭), ੨੩. ਕੇਦਾਰਾ (੧੧੧੮), ੨੪. ਭੈਰਉ (੧੧੨੫), ੨੫. ਬਸੰਤ (੧੧੬੮), ੨੬. ਸਾਰੰਗ (੧੧੯੭), ੨੭. ਮਲ੍ਹਾਰ (੧੨੫੪), ੨੮. ਕਾਨ੍ਹੜਾ (੧੨੯੪), ੨੯. ਕਲਿਆਣ (੧੩੧੯), ੩੦. ਪ੍ਰਭਾਤੀ (੧੩੨੭), ੩੧. ਜੈਜਾਵੰਤੀ (੧੩੫੨). ਬਾਣੀ ਉਪਰ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅੰਕਣ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹੈ

ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਰਾਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰ
ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ :

ਸਭਨਾ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚਿ ਸੋ ਭਲਾ ਭਾਈ ਜਿਤੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥

(ਗੁ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾ ੧੪੨੩)

ਧੰਨੁ ਸੁ ਰਾਗ ਸੁਰੰਗੜੇ ਆਲਾਪਤ ਸਭ ਤਿਖ ਜਾਇ ॥

(ਗੁ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾ ੯੫੮)

ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਵਹੁ ਸਭ ਹਰਿਜਨ ਰਾਗ ਰਤਨ ਰਸਨਾ ਆਲਾਪ ॥

(ਗੁ.ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾ ੮੨੧)।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਦੇ
ਮੌਲਿਕ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਹਨ । ਸਿੱਖ ਕੀਰਤਨਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਕਾਫੀ ਥਾਟ ਦੇ
ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸ਼ੁੱਧ ਥਾਟ ਵਿਚਲੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਿਆਂ
ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਮੌਲਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਇਮ
ਰੱਖਿਆ । ਫਲਸਰੂਪ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਪਰੰਪਰਾ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਸੰਗੀਤ ਵਿਰਾਸਤ
ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ । ਇਹ ਰਾਗ ਸਰੂਪ ਜਿਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਰਾਗ ਸਰੂਪ ਹਨ
ਉਥੇ ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਰਾਗ ਪਰੰਪਰਾ ਲਈ ਵੀ ਨਿਵੇਕਲਾ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ
।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਗੁਰਤਾ ਗਦੀ ਦਿਵਸ ਦੇ ਪਾਵਨ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਫਾਈਨ
ਟੱਚ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਸੰਪੂਰਣ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰਾਗ ਦਰਸ਼ਨ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ
ਸਿੰਘ, ਬਾਨੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਮੁਖੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ
ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹੈ ।

1. ਸਿਰੀ ਰਾਗ : ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਰਾਗਾਤਮਿਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਪੈਵਤ ਕੋਮਲ ਅਤੇਮਧਿਅਮ ਤੀਵਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਪੂਰਵੀ, ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ, ਮ। ਪ, ਨੀ ਸ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸੰ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ। ਗ ਰੇ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸ, ਸਰੇ, ਗਰੇ, ਪ, ਪ ਮ। ਗ ਰੇ, ਰੇ, ਰੇ, ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਸ ਸਰੇ ਗਰੇ, ਸ, ਗ ਰੇ ਮ। ਗ ਰੇ, ਸ, ਸ ਰੇ ਰੇ ਧੁ, ਮ। ਪ ਮ। ਧੁ ਮ। ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਨੀ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਸ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਰੇ ਮ। ਪ, ਮ। ਪ ਨੀ ਧੁ ਰੇ ਮ। ਂ ਪੰ, ਮ। ਂ ਗ ਰੇ ਸੰ, ਰੇ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ। ਪ ਮ। ਧੁ ਪ, ਪ ਮ। ਧੁ ਮ। ਗ ਰੇ, ਨੀ ਰੇ ਸ।

2. ਰਾਗ ਮਾਝ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਗ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰਾਗ ਮਾਝ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਵਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਰੰਜਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਵਰ ਸੁਧ ਹਨ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਸਵਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਣ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸੰ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ ਰੇ ਨੀ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਧ ਪ ਪ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਰੇ, ਪ ਧ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਨੀ ਸ।
 ੨. ਪ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਸੰ, ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਸੰ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ।

3. ਰਾਗ ਗਉੜੀ : ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਰਾਗ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸਵਰ ਸੁਧ ਅਤੇ ਅਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਭੈਰਵ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸੰ ਨੀ ਧੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਸ ਨੀ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਮ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ ਪ ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸ ਨੀ, ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਪ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਮ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਸ ਨੀ, ਸ।
 ੨. ਸ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਮ ਪ, ਧੁ ਪ ਧੁ ਮ ਪ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸੰ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਸੰ ਨੀ, ਮ ਪ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ, ਮ ਧੁ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸ ਨੀ, ਨੀ ਰੇ ਸ।

4. ਰਾਗ ਆਸਾ : ਰਾਗ ਆਸਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ ਗਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਇਹ ਰਾਗ 'ਟੁੰਡੇ ਅਸਰਾਜੇ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਧੁਨੀ 'ਤੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸਵੇਰ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਗਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਇਸੇ ਰਾਗ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਵਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮਧਿਅਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ਤਜ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਸਵੇਰ, ਸ਼ਾਮ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਰੇ ਮ, ਪ, ਧ ਸ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸ ਰੇ ਗ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਰੇ ਮ, ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਗ ਸ ਰੇ ਗ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਸ ਰੇ ਗ ਸ, ਸ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਧ ਨੀ ਧ, ਪ ਧ ਸ, ਸ ਰੇ ਗ ਰੇ ਗ ਸ, ਸ ਰੇ ਮ, ਮ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਮ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇ ਗਾਂ ਰੇ ਗਾਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇ ਮਾਂ, ਗਾਂ ਰੇ ਗਾਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇ ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਧ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਪ ਮ ਗ, ਸ ਰੇ ਗ ਸ।

5. ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ : ਗੂਜਰੀ ਰਾਗ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਥਾਟ ਤੋੜੀ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾੜਵ-ਸ਼ਾੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ, ਗੁ ਮੰਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੰਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਧੁ, ਮੰਧੁ, ਨੀ ਧੁ, ਮੰਧੁਮੰਗੁ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਸ ਰੇ ਸ, ਧੁ, ਮੰਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਸ, ਧੁ ਨੀ ਸ ਰੇ ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਮੰਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਮੰਧੁ, ਮੰਗੁ ਮੰਧੁ, ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਸ, ਰੇ ਗੁ, ਮੰਗੁ ਮੰਧੁ, ਮੰਧੁ ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾਂ, ਰੇ ਗੁ ਮੰਧੁ, ਮੰਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾਂ, ਰੇ ਨੀ ਧੁ, ਮੰਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਮੰਧੁ ਮੰਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ।

6. ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ : ਪੁਰਾਤਨ ਅਤੇ ਰੰਜਕ ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਆਸਾ ਅਤੇ ਆਸਾਵਰੀ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਵਲੀਆਂ ਦਾ ਮਧੁਰ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਧੈਵਤ, ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਬਾਕੀਸਾਰੇ ਸਵਰ ਸੁਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਵਰਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮਧਿਅਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ਤਜ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਸ ਰੇ ਮ, ਗ ਸ ਰੇ ਗ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ ਰੇ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਪ ਧ ਸ, ਰੇ ਸ, ਰੇ ਮ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਮ, ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਰੇ ਸਾਂ, ਰੇ ਗਾਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇ ਮਾਂ, ਗਾਂ ਰੇ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਸ ਰੇ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।

7. ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ :

ਬਿਹਾਗੜਾ ਰਾਗ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਮਧੁਰ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ, ਬਾਕੀ ਸਵਰ ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਤੇ ਪੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ	:	ਨੀ ਸ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ	:	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।
ਮੁੱਖ ਅੰਗ	:	ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।
ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ	:	੧. ਸ, ਨੀ ਸ ਪ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਗ, ਸ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਗ ਮ ਗ, ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਗ ਮ ਗ, ਸ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸ। ੨. ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ ਗ ਮ ਗ, ਪ, ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ ਗਾਂ, ਰੇਂ ਸ, ਨੀ ਸਾਂ ਗਾਂ, ਮਾਂ ਗਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।

8. ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੇਸੀ ਅਤੇ ਸਨਾਤਨੀ ਗਾਇਨ ਰੂਪਾਂ ਲਈ ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਧ ਸਵਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ	:	ਸ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ	:	ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਰੇ, ਸ ਨੀ ਸ।
ਮੁੱਖ ਅੰਗ	:	ਸ ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਰੇ, ਸ ਨੀ ਪ ਨੀ ਸ।
ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ	:	੧. ਸ, ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ, ਗ ਰੇ, ਸ ਨੀ, ਪ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਮ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਮ ਗ ਰੇ, ਸ ਨੀ ਪ ਨੀ ਸਾਂ। ੨. ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਮਾਂ ਗਾਂ ਰੇਂ, ਨੀ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਰੇ, ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ।

9. ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਬਾਕੀ ਸਵਰ ਸ਼ੁਧ, ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਪੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮਧਿਅਮ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੈਵਤ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ	:	ਸ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ	:	ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਧ, ਮ ਪ ਧ ਮਾਰੇ, ਨੀ ਸ।
ਮੁੱਖ ਅੰਗ	:	ਸ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧ, ਪ, ਧ ਮਾਰੇ, ਨੀ ਸ।
ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ	:	੧. ਸ, ਨੀ ਸ, ਸ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਰੇ, ਮਾਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ, ਪ ਧ, ਮਾਰੇ, ਨੀ ਸ ਰੇ ਮਾਰੇ, ਨੀ ਸ। ੨. ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਮਾਰੇਂ, ਰੇਂ ਮਾਂ ਪਾਂ ਮਾਰੇਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਪ ਧ ਮਾਰੇ, ਨੀ ਨੀ ਸ।

10. ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਨਿਸ਼ਾਦ ਕੋਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਤੇ ਪੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਥਾਟ ਕਾਫੀ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ	:	ਸ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ	:	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਰੇ ਸ।
ਮੁੱਖ ਅੰਗ	:	ਨੀ ਸ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਰੇ ਸ।
ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ	:	੧. ਸ, ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਗੁ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਗੁ, ਮ ਗ ਮ ਪ ਗੁ, ਗੁ ਮ ਪ ਗੁ, ਗੁ ਰੇ ਸ। ੨. ਗੁ ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਗੁਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਗੁਾਂ ਮਾਂ ਪਾਂ ਗੁਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸ।

11. ਰਾਗ ਜੈਤਸਰੀ : ਜੈਤਸਰੀ ਰਾਗ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਰਿਸ਼ਪ, ਕੋਮਲ ਪੈਵਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਤੀਵਰ ਮਧਿਅਮ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਪੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਥਾਟ ਪੂਰਵੀ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਗ, ਮੱਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੱਗ, ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸ, ਗ, ਪ, ਮੱਧੁ ਪ, ਮੱਗ, ਮੱਗ, ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਸ, ਗ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੱਪ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਗ, ਮੱਪ, ਮ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਧੁ ਪ ਮੱਗ ਮੱਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਸ ਗ, ਮੱਪ, ਮੱਧੁ ਪ, ਮੱਪ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੱਪ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੁੱ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਗਾਂ, ਸਾਂ ਗਾਂ ਮੱਪਾਂ ਮੱਗ ਰੁੱ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੁੱ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੱਗ ਪ, ਮੱਧੁ ਪ ਮੱਗ, ਮੱਗ ਰੇ ਸ।

12. ਰਾਗ ਟੋਡੀ : ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰਾਗ ਤੋਡੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਧੀਨ ਟੋਡੀ ਰਾਗ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਗੰਧਾਰ, ਪੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਮਧਿਅਮ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਥਾਟ ਤੋਡੀ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ ਗੁ, ਮੱਪ ਮੱਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮੱਗੁ, ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਧੁ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਗੁ, ਮੱਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਧੁ ਨੀ ਸ ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਸ ਰੇ ਸ ਧੁ, ਮੱਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਨੀ ਸ, ਰੇ ਗੁ ਮੱਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਮੱਧੁ ਪ, ਮੱਧੁ ਮੱਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਗ ਮੱਧੁ ਪ, ਮੱਗੁ ਮ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੱਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੁੱ ਗਾਂ, ਰੁੱ ਗੁ ਮੱਗਾਂ, ਰੁੱ ਗੁ ਰੁੱ ਸਾਂ, ਰੁੱ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮੱਧੁ ਮੱਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ।

13. ਰਾਗ ਬੈਰਾੜੀ : ਬੈਰਾੜੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬੈਰਾੜੀ, ਵਰਾਟੀ, ਬਰਾਰੀ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਕੋਮਲ, ਮਧਿਅਮ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੈਵਤ, ਥਾਟ ਮਾਰਵਾ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਨੀ ਰੇ ਗ ਪ, ਮੱਗ, ਮੱਧ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੱਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਪ ਧ ਗ, ਮ ਧ, ਮੱਗ, ਰੁ ਗ, ਮੱਗ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੱਧ, ਸ ਨੀ ਰੇ ਗ, ਮੱਗ, ਗ ਪ, ਪਧ ਗ, ਮੱਧ ਮੱਗ, ਰੇ ਗ, ਮੱਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਪ ਮੱਗ, ਪ ਧ ਪ, ਮੱਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੁੱ ਸਾਂ, ਨੀ ਰੁੱ ਗਾਂ, ਮੱਗਾਂ ਰੁੱ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੁੱ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮੱਗ, ਪਧ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ ਗ ਮੱਗ ਰੇ ਸ।

14. ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ : ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਤੇ ਮਨੋਹਰ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਭ, ਪੈਵਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਨੀ ਸ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਸ, ਗ ਸ, ਨੀ ਪ, ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਗ, ਮ ਗ, ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਪ ਗ ਮ ਗ, ਮ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ, ਸ।
 ੨. ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਪ, ਨੀ ਪ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ ਗਾਂ, ਮ ਗਾਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਪ ਨੀ ਪ ਮ ਪ ਗ ਮ ਗ, ਮ ਗ, ਸ, ਨੀ ਸ।

15. ਰਾਗ ਸੂਹੀ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲੋਕ ਗਾਇਨ ਰੂਪਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਸ, ਨੀ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਪ ਨੀ ਪ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇ ਸਾਂ ਧ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇ ਸਾਂ ਰੇ ਗਾਂ ਮਾਂ ਗਾਂ ਰੇ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸ।

16. ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ : ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸੁਧ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੱਤ ਸੁਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਰੇ ਗ, ਮ ਪ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਰੇ ਗ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਸ ਰੇ ਸ, ਰੇ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਮ ਗ, ਗ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਪ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇ ਗਾਂ, ਮਾਂ ਗਾਂ ਰੇ ਗਾਂ, ਮਾਂ ਪਾਂ ਮਾਂ ਗਾਂ, ਰੇ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਧ ਮ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।

17. ਰਾਗ ਗੌਂਡ : ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਗੌਂਡ ਸਿੱਖ ਕੀਰਤਨਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਮਾਧਿਅਮ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਮ ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਸ, ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਨੀ ਸ, ਸ ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਮਗ, ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਮ, ਧ ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇ ਸਾਂ, ਰੇ ਗਾਂ ਮਾਂ, ਗਾਂ ਰੇ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਮ ਗ, ਗ ਰੇ ਸ।

18. ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ : ਸਿੱਖ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਣੀ 'ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਮਧਿਅਮ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਥਾਟ ਭੈਰਵ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਗ ਮ ਪ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਰੇ ਰੇ ਸ, ਸ ਗ ਮ ਰੇ, ਸ, ਨੀ ਸ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸ, ਸ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਗ ਮ ਧੁ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਗ ਮ ਰੇ, ਸ।
 ੨. ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਧੁ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇ ਰੇ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਾਂ ਮਾਂ ਰੇ, ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਸ।

19. ਰਾਗ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ : ਸਨਾਤਨੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਰਾਗ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਮਧਿਅਮ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਲਗਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਦਾ ਅਲਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ-ਔੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਮੰ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮੰ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸ ਗ ਮ ਰੇ ਪ, ਮੰ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਸ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਸ ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸ, ਸ ਨੀ ਸ, ਧ ਨੀ ਸ, ਧ ਪ, ਮੰ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਗ ਮ ਰੇ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਮੰ ਪ, ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਗਾਂ ਮਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮੰ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸ।

20. ਰਾਗ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ : ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਰਾਗ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਇਕ ਜਟਿਲ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਕੋਮਲ, ਮਧਿਅਮ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਵਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਮਾਰਵਾ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ, ਸ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਰੇ ਗ ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਨੀ ਧ ਮੰ ਗ ਰੇ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਮੰ ਗ ਰੇ, ਸ, ਧ ਨੀ ਸ ਰੇ, ਗ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਧ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾਂ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਰੇ, ਸ, ਰੇ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਧ ਨੀ ਧੁ ਸ, ਧ ਨੀ ਰੇ, ਨੀ ਰੇ, ਗ ਮੰ ਪ, ਪ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਧ ਮੰ ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਰੇ, ਸ।
 ੨. ਨੀ ਰੇ, ਗ ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਗਾਂ ਰੇਂ, ਮੰ ਗਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਮੰ ਗ, ਮੰ ਧ ਮੰ ਗ ਰੇ, ਸ।

21. ਰਾਗ ਮਾਰੂ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਮਧਿਅਮ, ਦੋਵੇਂ ਪੈਵਤ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਪ ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਗ, ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਗ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸ, ਸ ਗ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਪ ਧ ਮੰ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਮ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਗ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਮਾਂ ਗਾਂ ਰੇਂ ਗਾਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਧ ਮੰ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਗ, ਰੇ ਗ ਸ।

22. ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ : ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਗੰਧਾਰ, ਤੀਵਰ ਮਧਿਅਮ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਥਾਟ ਧਰਮਵਤੀ (ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ), ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸ, ਗੁ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਪ ਨੀ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ, ਸ, ਗੁ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪੁ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਗੁ, ਰੇ ਸ, ਨੀ ਸ ਮੰ ਗੁ ਮੰ ਪ, ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਗੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ, ਸ।
 ੨. ਗੁ ਮੰ ਪ, ਗੁ ਮੰ ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਮੰ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਗੁ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਗੁ ਮੰ ਪ, ਪ ਗੁ ਮੰ ਗੁ ਰੇ, ਸ।

23. ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਮਧਿਅਮ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਗੰਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮਧਿਅਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਥਾਟ ਕਲਿਆਣ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸ਼ਾੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਸ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸ, ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਸ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਮ, ਪ ਧ ਪ ਨੀ ਧ ਸ, ਰੇ ਸ, ਸ ਮ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਰੇ ਸ।
 ੨. ਮ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਪ ਧ ਪ ਨੀ ਧ ਸ, ਸਾਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਮਾਂ ਮਾਂ ਪਾਂ, ਮਾਂ ਪਾਂ ਮਾਂ, ਰੋਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਪ ਮ ਪ ਮ, ਸ ਰੇ ਸ।

24. ਰਾਗ ਭੈਰਵ : ਭੈਰਵ ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਥਾਟ ਭੈਰਵ, ਸਮਾਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਧੁ, ਨੀ ਸ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਗ ਮ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ, ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਰੇ ਰੇ ਸ, ਸ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸ, ਰੇ ਰੇ ਸ, ਸ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਗ ਮ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਪ ਧੁ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ, ਸ।
 ੨. ਸ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਰੋਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਾਂ ਮਾਂ ਰੋਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਰੋਂ ਨੀ ਸਾਂ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਪ ਧੁ ਮ ਪ ਗ ਮ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ, ਸ।

25. ਰਾਗ ਬਸੰਤ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਰੁੱਤਕਾਲੀਨ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਤੱਕ ਹਰ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਤ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਮਧਿਅਮ, ਥਾਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਗ, ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਗ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ, ਧ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਮ ਧ ਨੀ ਸ, ਸ ਗ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਧ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਸ ਗ ਮ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਾਂ ਮਾਂ, ਗਾਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੋਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸ।

26. ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਬਿਲਕੁਲ ਵਰਜਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਕਾਫੀ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ, ਨੀ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਨੀ ਸ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਪ ਮ ਰੇ, ਨੀ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਸ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਨੀ ਸ, ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਸ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਨੀ, ਸ।
 ੨. ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੋਂ, ਮਾਂ ਰੋਂ, ਰੋਂ ਮਾਂ ਪਾਂ ਰੋਂ ਮਾਂ ਰੋਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਰੋਂ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਰੇ ਮ ਰੇ, ਸ ਰੇ ਨੀ ਸ।

27. ਰਾਗ ਮਲਾਰ : ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਸਾਵਣ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸਾਵਣ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਮਧਿਅਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਤੇ ਵਰਖਾ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਰੇ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ, ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸ ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਰੇ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਰੇ ਨੀ ਸ, ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਨੀ ਧ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਰੇ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ, ਨੀ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਮ ਰੇ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਗ ਮਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸ ਨੀ ਸ।

28. ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸੁਧ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਥਾਟ ਕਾਫੀ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਸ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਸ, ਰੇ ਨੀ ਸ, ਰੇ ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਸ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਸ ਨੀ ਸ, ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਸ, ਸ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਸ, ਰੇ ਪ, ਮ ਪ ਮ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਗੁ ਮ ਰੇ, ਸ।
 ੨. ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਗੁ, ਮਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਸ।

29. ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ : ਕਲਿਆਣ ਰਾਗ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਧਿਅਮ ਤੀਵਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਨਿਸ਼ਾਦ, ਥਾਟ ਕਲਿਆਣ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਨੀ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ, ਮ ਧ, ਨੀ, ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਨੀ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਨੀ ਰੇ ਗ, ਗ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਰੇ, ਨੀ ਰੇ ਸ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਨੀ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਧ ਨੀ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਗਾਂ, ਰੇਂ ਗਾਂ ਮਾਂ ਗਾਂ, ਰੇ ਗਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਨੀ ਰੇ ਸ।

30. ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਇਕ ਮਧੁਰ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਹੈ। ਪਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਧਿਅਮ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਕਲਿਆਣ, ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔਤਵ-ਸ਼ਾੜਵ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ ਰੇ ਗ, ਪ, ਧ ਸਾਂ।
 ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਗ ਰੇ ਸ।
 ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ, ਗ ਪ ਧ, ਪ।
 ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਧ ਪ ਧ, ਪ, ਪ ਧ ਸ, ਸ ਰੇ ਗ, ਗ ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸ।
 ੨. ਰੇ ਗ ਪ, ਪ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਗਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਪ ਧ ਗ ਪ, ਗ ਗ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸ।

31. ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਅਧੀਨ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ, ਥਾਟ ਖਮਾਜ, ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ।

ਆਰੋਹ : ਸ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਸ।
ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ, ਨੀ ਸ ਧ ਨੀ ਰੇ, ਸ।
ਸੁਰ ਵਿਸਥਾਰ : ੧. ਸ, ਨੀ ਸ ਧ ਨੀ ਰੇ, ਸ, ਨੀ ਧ ਪੁ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਨੀ ਧ ਪ,
ਪ ਧ ਗ ਮ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਸ।
੨. ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਰੇ ਗ ਮ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਧ ਨੀ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਰੇਂ ਗਾਂ ਮਾਂ ਗਾਂ
ਰੇਂ, ਰੇਂ ਗੁਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਧ ਗ ਮ ਰੇ, ਰੇ ਪ ਮ ਗ ਮ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸ,
ਨੀ ਸ ਧ ਨੀ ਰੇ, ਸ।

Dr. Gurnam Singh Ji

END PAGE

31 Raag Sri Guru Granth Sahib Ji

Siree Maajh Garhee Aasai Goojree ar Devgandhaar
Bihaagrha Wadhans Sorath Dhanaasr sohaae jee l

Jaitsaree Todee Biraarhee ar Tilang Raag
Soohee Bilaawal Gond Raamkalee gaye jee l

Nat- Naaraayan Maalee- Gaurhaa Maaroo ar Tukhaaree Raag
Ke-dara Bhairav Basant Saarang aye jee l

Malhaar Kaanrhaa Kalyaan va Parbhaati Raag
Raag Jaijaavanti sio Guru ikattee banaaye jee l

- Dr. Gurnam Singh -

PUNJABI

੩੧ ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਿਰੀ ਮਾਝ ਗਉੜੀ ਆਸਾ ਗੂਜਰੀ ਅਰ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ
ਬਿਹਾਗੜਾ ਵਡਹੰਸ ਸੋਰਠਿ ਧਨਾਸਰੀ ਸੋਹਾਇ ਜੀ ।

ਜੈਤਸਰੀ ਟੋਡੀ ਬੈਰਾੜੀ ਅਰ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ
ਸੂਹੀ ਬਿਲਾਵਲ ਗੋਂਡ ਰਾਮਕਲੀ ਗਾਇ ਜੀ ।

ਨਟ-ਨਰਾਇਣ ਮਾਲੀ-ਗਉੜਾ ਮਾਰੂ ਅਰ ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ
ਕੇ-ਦਾਰਾ ਭੈਰਵ ਬਸੰਤ ਸਾਰੰਗ ਆਇ ਜੀ ।

ਮਲਾਰ ਕਾਨੜਾ ਕਲਿਆਣ ਵ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ
ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਸਿਉ ਗੁਰੂ ਇਕੱਤੀਸ ਬਨਾਇ ਜੀ ।

- ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ -